

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2003:12

*Käräjäoikeuden toiminnan
kehittäminen*

Käräjäoikeuslakityöryhmän mietintö

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2003:12

*Käräjäoikeuden toiminnan
kehittäminen*

Käräjäoikeuslakityöryhmän mietintö

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2003

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-102-0
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
16.5.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Työryhmän mietintö	
Käräjäoikeuslakityöryhmä		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja: Kari Kiesiläinen Sihteeri: Iiro Liukkonen		Toimielimen asettamispäivä 6.1.2003	
Julkaisun nimi Käräjäoikeuden toiminnan kehittäminen. Käräjäoikeuslakityöryhmän mietintö			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Käräjäoikeuslakia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksillä siitä, että käräjäoikeudessa voi olla toimintayksikköinä osastoja. Osastoja voitaisiin perustaa lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen edellyttämän erikoistumisen turvaamiseksi. Osasto voitaisiin myös perustaa, jotta suomen- ja ruotsinkielinen väestö saisi oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.</p> <p>Lakiin otettaisiin myös säännökset laamannin virkojen järjestelystä silloin, kun käräjäoikeuksia yhdistetään. Laamannien virat siirtyisivät uuteen yhdistettyyn käräjäoikeuteen ja yhteen virkaan liittyisi viraston päällikkönä toimiminen. Siirtymävaiheessa tämä virka julistettaisiin asianomaisessa käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi.</p> <p>Edelleen laissa säädettäisiin siitä, että käräjäoikeuksien tuomiopiireistä määrätään valtioneuvoston asetuksella.</p> <p>Lakiin otettaisiin myös säännös siitä, että lautamiestehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvaus samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturmasta tapaturmavakuutuslain mukaan. Näin suoritettava korvaus kuitenkin vain täydentäisi niitä korvauksia, joihin henkilöllä on muuten oikeus.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Oikeuslaitos, yleiset tuomioistuimet, käräjäoikeus, laamanni, lautamiehet, tapaturmakorvaus			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Lausuntoja ja selvityksiä 2003:12		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-102-0
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
16.5.2003

<p>Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)</p> <p>Arbetsgruppen för tingsrättslagen</p> <p>Ordförande: Kari Kiesiläinen Sekreterare: Iiro Liukkonen</p>	<p>Typ av publikation Betänkande</p>		
	<p>Uppdragsgivare Justitieministeriet</p>		
	<p>Datum då organet tillsattes 6.1.2003</p>		
<p>Publikation (även den finska titeln) Utvecklande av tingsrättens verksamhet. Betänkande av arbetsgruppen för tingsrättslagen</p>			
<p>Publikationens delar</p>			
<p>Referat</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att tingsrättslagen kompletteras med bestämmelser om att tingsrätten kan verka i avdelningar. Avdelningar skall enligt förslaget kunna inrättas för att trygga den specialisering som krävs för den behövliga sakkunskapen i rättskipningsärenden. En avdelning skall också kunna inrättas för att den finsk- och svenskspråkiga befolkningen skall kunna få rättstjänster på sitt eget språk på lika grunder.</p> <p>Till lagen fogas enligt förslaget också bestämmelser om hur lagmanstjänsterna skall organiseras när tingsrätter sammanslås. Lagmanstjänsterna överförs till den nya sammanslagna tingsrätten, och till en av tjänsterna hör att verka som ämbetets chef. I övergångsstadiet ledigförklaras denna tjänst för att sökas av lagmännen vid tingsrätten i fråga.</p> <p>Vidare föreslås att det i lagen föreskrivs att tingsrätternas domkretsar fastställs genom förordning av statsrådet.</p> <p>Till lagen fogas enligt förslaget också en bestämmelse om att det vid olycksfall som inträffar vid skötseln av uppgiften som nämndeman betalas ersättning enligt samma grunder som vid olycksfall i arbetet enligt lagen om olycksfallsförsäkring. Den ersättningen skall dock bara komplettera de ersättningar som personen i fråga annars har rätt till.</p>			
<p>Nyckelord Rättsväsendet, allmänna domstolar, tingsrätt, lagman, nämndemän, olycksfallsersättning</p>			
<p>Övriga uppgifter</p>			
<p>Seriens namn och nummer Utlåtanden och utredningar 2003:12</p>		<p>ISSN 1458-7149</p>	<p>ISBN 952-466-102-0</p>
<p>Sidoantal</p>	<p>Språk Finska (sammandrag på svenska?)</p>	<p>Pris</p>	<p>Sekretessgrad Offentlig</p>
<p>Distribution Justitieministeriet</p>		<p>Förlag Justitieministeriet</p>	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 6 päivänä tammikuuta 2003 työryhmän laatimaan ehdotuksen käräjäoikeuslain eräiden säännösten muuttamisesta. Toimeksianto koski käräjäoikeuden toiminnan järjestämistä organisaatiota kehittäen ja palvelukykyä tehostaen. Käräjä-

oikeudessa voisi ensinnäkin olla tuomiopiirijärjestelyistä johtuen useampi kuin yksi laamannin virka ja tätä silmällä pitäen laissa tuli säätää laamannien tehtävistä erityisesti viraston päällikkönä.

Kielellisten oikeuksien toteutumiseksi käytännössä tuli mahdollistaa osaston perustaminen käräjäoikeuteen siinä tarkoituksessa, että suomen- ja ruotsinkielinen väestö saisi oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tätä varten lakiin tuli ehdottaa myös säännökset siitä, että käräjäoikeuden joissakin viroissa voidaan edellyttää syvällisempää toisen kotimaisen kielen taitoa kuin tuomiopiirin kielisuhteiden perusteella muuten.

Lisäksi esitykseen tuli sisällyttää säännökset käräjäoikeuden lautamiehille tehtävän hoitamisessa sattuvan tapaturman korvaamisesta.

Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin ministeriön oikeushallinto-osaston osastopäällikkö *Kari Kiesiläinen* ja jäseniksi hallitusneuvokset *Heikki Liljeroos* ja *Ahti Penttinen* sekä lainvalmisteluosastolta lainsäädäntöneuvos *Iiro Liukkonen*, joka määrättiin toimimaan myös työryhmän sihteerinä.

Työryhmän tuli kuulla sosiaali- ja terveysministeriön, valtion työmarkkinalaitoksen, valtiokonttorin, Suomen Lakimiesliitto ry:n, Käräjäoikeustuomarit ry:n, Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry:n sekä Suomen lautamiehet ry:n ja Suomen lautamiesliitto ry:n edustajia. Työnsä työryhmän tuli saada valmiiksi 15 päivään huhtikuuta 2003 mennessä.

Työryhmä omaksui nimekseen käräjäoikeuslakityöryhmä ja kokoontui kuusi kertaa. Ehdotusten valmistelussa kuultiin seuraavia asiantuntijoita: kielellisiä oikeuksia koskevista ehdotuksista pääsihteerinä *Erik Mickwitz* ja kieliturvasihteerinä *Kristina Beijar*, Svenska Finlands folkting; lautamiesten tapaturmakorvausasiasta hallitusneuvos *Martti Salminen* valtiovarainministeriöstä Valtion työmarkkinalaitoksen edustajana, hallitussihteerinä *Jaakko Hannula* sosiaali- ja terveysministeriöstä, linjanjohtajana *Mailis Lappikoski* valtiokonttorista, *Liisa Temisevä* Suomen Lautamiehet ry:stä sekä esitysluonnoksesta yleisesti käräjätuomarit *Kimmo Mikkola* Suomen Lakimiesliitto ry:n ja *Satu Seppänen* Käräjäoikeustuomarit ry:n edustajana.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti luovuttaa mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 16 päivänä toukokuuta 2003

Kari Kiesiläinen

Heikki Liljeroos

Ahti Penttinen

Iiro Liukkonen

Hallituksen esitys Eduskunnalle käräjäoikeuslain muuttamisesta	8
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	8
YLEISPERUSTELUT	9
1. Nykytila	9
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö sekä uudistustarpeet	9
1.1.1. Käräjäoikeuden toiminta osastoina	9
1.1.2. Käräjäoikeuksien yhdistäminen	9
1.1.3. Päätös käräjäoikeuksien tuomiopiireistä	10
1.1.4. Lautamiesten tapaturmakorvaus	10
1.2. Tilanne Ruotsissa	11
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	11
3. Esityksen vaikutukset	13
3.1. Taloudelliset vaikutukset	13
3.2. Organisatoriset vaikutukset	13
3.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan	14
4. Asian valmistelu	14
5. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista	14
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	15
1. Lakiehdotuksen perustelut	15
2. Voimaantulo	20
3. Säättämisjärjestys	20
LAKIEHDOTUS	22
Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta	22
Liite	24
Rinnakkaistekstit	24
käräjäoikeuslain muuttamisesta	24
LIITE	27
Luonnos valtioneuvoston asetukseksi käräjäoikeusasetuksen muuttamisesta	27

Hallituksen esitys Eduskunnalle käräjäoikeuslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Käräjäoikeuslakia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksillä siitä, että käräjäoikeudessa voi olla toimintayksikköinä osastoja. Osastoja voitaisiin perustaa lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen edellyttämän erikoistumisen turvaamiseksi. Osasto voitaisiin myös perustaa, jotta suomen- ja ruotsinkielinen väestö saisi oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Lakiin otettaisiin myös säännökset laamannin virkojen järjestelystä silloin, kun käräjäoikeuksia yhdistetään. Laamannien virat siirtyisivät uuteen yhdistettyyn käräjäoikeuteen ja yhteen virkaan liittyisi viraston päällikkönä toimiminen. Siirtymävaiheessa tämä virka julistettaisiin asianomaisessa käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi.

Edelleen laissa säädettäisiin siitä, että käräjäoikeuksien tuomiopiireistä määrätään valtioneuvoston asetuksella.

Lakiin otettaisiin myös säännös siitä, että lautamiestehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvaus samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturmasta tapaturmavakuutuslain mukaan. Näin suoritettava korvaus kuitenkin vain täydentäisi niitä korvauksia, joihin henkilöllä on muuten oikeus.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö sekä uudistustarpeet

1.1.1. Käräjäoikeuden toiminta osastoina

Useat käräjäoikeudet toimivat käytännössä osastoihin jakautuneina. Isoimmissa, yli kymmenen tuomarin käräjäoikeuksissa tämä on säännönmukainen toiminnan järjestämisen tapa.

Osastojako perustuu yleensä käsiteltäviin asiaryhmiin. Näin esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa on seitsemän lainkäyttöasioiden osastoa, joista kolme käsittelee yksinomaan riita-asioita, kaksi riita- ja rikosasioita ja kaksi ainoastaan rikosasioita. Osastoilla on omia erityisalojaan, joita koskevat asiat käsitellään kaikki tietyllä osastolla. Tällaisia ovat Helsingissä esimerkiksi perheoikeudelliset ja maksukyvyttömyysasiat, aineettomia oikeuksia koskevat asiat ja rikosoikeudelliset pakkokeinot. Tuomarit ja muu henkilöstö sijoitetaan laamannin päätöksellä virantoimitukseen osastoille. Kullakin osastolla on vastuullinen johtaja, joka järjestää osaston toiminnan ja huolehtii sen sujuvuudesta. Tehtävät ovat lainkäyttöön ja henkilöstöhallintoon liittyviä. Hän esimerkiksi jakaa käsiteltävät asiat tuomareille ja vahvistaa henkilöstön lomat.

Käräjäoikeuksissa, joiden tuomiopiirissä asuu sekä suomen- että ruotsinkielistä väestöä, saattaa olla tarpeen erityistoimin turvata se, että kumpikin kieliryhmä tosiasiallisesti saa palveluja äidinkielellään samanlaisten perusteiden mukaan niin kuin kielilain (/2003) 35 §:ssä edellytetään. Käräjäoikeuteen voitaisiin tällöin perustaa osasto kielellisin perustein.

Käräjäoikeuslaissa (581/1993) ei nykyisin säännellä käräjäoikeuden toimintaa osastoina. Ainoastaan lain 21 §:n 2 momentissa säädetään siitä, että työskentelyn järjestämisestä määrätään tarkemmin työjärjestyksessä, jonka laamanni vahvistaa. Näissä työjärjestyksissä on käytännössä annettu määräykset käräjäoikeuden jakautumisesta osastoihin ja siitä, mitkä asiat käsitellään milläkin osastolla.

Käräjäoikeuksien tarkoituksenmukaiseksi ja tehokkaaksi organisoimiseksi on paikallaan nimenomaisesti säätää laissa mahdollisuudesta jakaa käräjäoikeus toimimaan osastoina. Osastojon peruste voisi vaihdella sen mukaan kuin esityksen keskeisissä ehdotuksissa tarkemmin esitetään.

1.1.2. Käräjäoikeuksien yhdistäminen

Suomessa oli ennen vuoden 1993 alioikeusuudistusta 71 tuomiokuntaa ja 25 raastuvanoikeutta. Alioikeusuudistuksessa muodostettiin 1.12.1993 lukien 70 käräjäoikeutta. Käräjäoikeusverkkoa on sittemmin ollut tarpeen tarkistaa niin, että käräjäoikeuksia on yhdistetty. Käräjäoikeuksia on 1.6.2003 lukien 63. Käräjäoikeuksia on lähiaikoina tarkoitus yhdistää niin, että niitä olisi 53.

Käräjäoikeuksia yhdistetään siksi, että tuomioistuinyksiköt muodostuisivat senkokoisiksi, että niissä voitaisiin turvata kaikilla oikeudenaloilla asiantunteva ratkaisutoiminta. Tämä edellyt-

tää, että tuomiopiirissä on riittävästi väestöä ja elinkeinotoimintaa, jotta eri tyyppisiä oikeusasioita esiintyy riittävästi.

Oikeuden saatavuuden kannalta on myös tärkeää, että tuomioistuimessa on riittävästi tuomareita, jotta ratkaisutoiminta jatkuu häiriöttömästi myös lomakausista ja sairastapauksista johtuvien poissaolojen estämättä. Samoin tuomioistuimessa tulee olla riittävästi tuomareita niin, että tuomioistuin voi ilman erikseen hankittavaa työvoimaa toimia kaikissa lain mukaisissa ratkaisukokoonpanoissa, myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa.

Päätökset kärjäoikeuksien yhdistämisestä tehdään valtioneuvoston päätöksellä.

Kärjäoikeuksien yhdistämisistä ei ole aina voitu tehdä suunnitellussa aikataulussa siksi, että useissa yhdistettävissä kärjäoikeuksissa on laamannit virassa ja yhdistettyyn kärjäoikeuteen tulisi näin useampia laamaneja kuin yksi. Tällöin olisi epäselvää, kuka heistä toimii uuden yhdistetyn tuomioistuimen päällikkönä. Asiantilan selvittäminen edellyttää nimenomaisia säännöksiä siitä, miten yhdistetyn kärjäoikeuden laamanni valitaan tehtävänsä.

1.1.3. Päätös kärjäoikeuksien tuomiopiireistä

Tuomiopiireistä on nykyisellään määrätty yleisesti kärjäoikeuksien tuomiopiireistä annetulla valtioneuvoston päätöksellä (1623/1991) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Eräissä asiaryhmissä kuten yrityksen saneerausta, ulosottovalituksia ja maa-oikeusasioita koskien erityismääräyksiä kärjäoikeuksien tuomiopiireistä sen sijaan on annettu asetuksella asianomaisissa asiaryhmissä sovellettavissa laeissa annetun valtuutuksen mukaisesti.

Kärjäoikeusverkon rakenne vaikuttaa oikeuspalvelujen alueelliseen saatavuuteen. Siksi valtioneuvoston asetus edustaisi asianmukaista säädöstasoa nykyisen valtioneuvoston päätöksen sijasta.

Kärjäoikeuksien kanslioiden ja istuntopaikkojen sijainnista säädetään uuden perustuslain voimaan tultua oikeusministeriön asetuksella.

1.1.4. Lautamiesten tapaturmakorvaus

Kärjäoikeuksissa toimii noin 3 700 lautamiestä tuomarintehtävässä rikos- ja perheoikeudellisissa riita-asioissa. Myös maa-oikeusasioiden käsittelyyn maa-oikeuksina toimivissa kahdeksassa kärjäoikeudessa osallistuvat lautamiehet. Kunnanvaltuustot valitsevat lautamiehet tehtävään. Palkkio ja sen liitännäissuoritukset kuten ansionmenetyks- ja matkakustannusten korvaus sekä päiväraha maksetaan heille valtion varoista. Kärjäoikeusasetuksen (582/1993) mukaan lautamiehellä on pääsääntöisesti 12 istuntopäivää vuosittain. Lautamiehen tehtävää voidaan luonnehtia valtiolliseksi luottamustehtäväksi.

Lautamiehelle voi tehtävässään sattua tapaturma itse tehtävän hoidossa oikeuden istunnossa tai tehtävästä johtuvissa olosuhteissa kuten matkalla oikeuden istuntoon tai sieltä takaisin. Erityisesti maa-oikeuden jäsenenä lautamiehet kulkevat runsaasti maastossa katselmuksilla. Tämä tehtävä voi olla tapaturma-altis. On myös mahdollista ja sattunutkin, että lautamies joutuu tehtävässään rikollisen teon, erityisesti asianosaisen taholta tulevan väkivaltaisen hyökkäyksen kohteeksi.

Toistaiseksi lautamiehille tehtävässään sattuneista tapaturmista on suoritettu korvausta vahingon satuttua tehdyn yksittäisen sopimuksen perusteella. Näin on kahdessa tapauksessa suoritettu korvausta oikeusministeriön varoista yhteensä noin 5 600 euroa.

Lautamies ei ole työ- eikä virkasuhteessa valtioon eikä siten tapaturmavakuutuslain (608/1948) soveltamisalan piirissä (KKO 1965 II 41). Valtiokonttori on myös päätöksellään 25.6.2001 katsonut, että lautamiehellä ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen, koska hän ei ole palvelussuhteessa käräjäoikeuteen.

Asian järjestämiseksi ja korvauksen saamiseksi tapaturmasta, joka aiheutuu lautamiestehtävän hoitamisessa, on tarpeen ottaa erillinen säännös käräjäoikeuslakiin.

1.2. Tilanne Ruotsissa

Käräjäoikeuden mahdollisuudesta toimia osastoina on säännös Ruotsin oikeudenkäymiskaa-ren 1 luvun 2 §:n 2 momentissa (1979:166). Osastoa johtaa sen mukaan laamanni tai johtava käräjätuomari (*chefsrådman*).

Käräjäoikeuksien toimintaa koskevan asetuksen (förfordning 1996:381 med tingsrättsinstruktion) 2 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeus itse päättää tuomioistuimen toimimisesta osastoina. Pykälän 3 momentin (1998:1804) mukaan osastonjohtaja johtaa osaston työskentelyä ja päättää tuomarien kanssa neuvoteltuaan heidän sijoittamisestaan virantoimitukseen. Lisäksi säädetään asetuksen 3 §:ssä, että Tukholman, Göteborgin ja Malmön käräjäoikeuksissa on erityinen hallintoyksikkö.

Siitä ei ole säännöksiä, miten menetellään laamannin virkojen suhteen käräjäoikeuksia yhdistettäessä. Asia on käytännössä järjestetty neuvotteluin niin, että toinen laamanneista on siirtynyt varhaiseläkkeelle tai muussa käräjäoikeudessa avoimeksi tulleeseen laamannin virkaan.

Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä säädetään asetuksella (förfordning 1982:996 om rikets indelning i domsagor). Asetuksessa säädetään, minkä käräjäoikeuden tuomiopiiriin kukin kunta kuuluu. Käräjäoikeuksia yhdistettäessä asetusta siten vastaavasti muutetaan. Nykyisin Ruotsissa on 72 käräjäoikeutta (asetus 2002:799).

Turvatakseen lautamiehet tehtävässä sattuvien tapaturmien varalta tuomioistuinvirasto (*domstolsverket*) on vakuuttanut heidät työ- ja virkamatkoilla sekä itse tehtävän hoitamisessa sattuvien vahinkojen varalta. Vakuutukset täydentävät muita lakimääräisiä suorituksia, joihin vahingon kärsijällä mahdollisesti on oikeus. Vuonna 2002 maksettiin työmatkalla sattuneiden vahinkojen perusteella korvauksia vain 3 700 kruunua. Tehtävän hoitamisessa aiheutuneiden vahinkojen korvauksista tietoja ei ilmoiteta.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksellä tehostetaan käräjäoikeuksien toimintaa ja parannetaan siten oikeusturvan saataavuutta. Lisäksi annetaan henkilöstöhallinnollisia säännöksiä laamannin virkojen eräistä järjestelyistä ja lautamiesten tapaturmakorvauksesta.

Toiminta-ajatuksensa mukaisesti oikeusministeriö vastaa siitä, että ihmisten ja yhteisöjen käytettävissä on tehokkaat keinot saada oikeutensa toteutetuiksi. Vuosiksi 2003 – 2012 vahvistetussa oikeuspolitiikan strategiassa asetetaan tässä suhteessa tavoitteeksi parantaa kansalaisten yhdenvertaisuutta oikeusturva-asioissa (s. 6). Tähän liittyen asiakirjassa todetaan, että julkisen hallinnon kehittämisessä kaikissa OECD-maissa on omaksuttu peruslinjaksi, että viranomaiset tuottavat nykyistä parempia palveluja entistä tehokkaammin. Julkisen talouden näkymien valossa on oletettavaa, että oikeusministeriön hallinnonalan tehtäviin ei voida saada olennaisesti lisää voimavaroja. Tulee siksi huolehtia siitä, että olemassa olevat voimavarat käytetään yhteiskunnan ja kansalaisten kannalta tehokkaasti (s. 27).

Eri yhteiskuntaelämän aloilla, erityisesti tuotannossa ja muussa talouselämässä sekä myös hallinnossa toiminta nykyisin keskittyy aikaisempaa suurempiin yksikköihin. Tämä johtuu kustannustehokkuuden pyrkimyksestä ja palvelujen tarjonnassa myös väestön ja siten kysynnän keskittymisestä alueellisesti. Tähän kehitykseen vastaaminen edellyttää myös tuomioistuineläytökseltä toimintojen tietynlaista keskittämistä, jotta toiminta muodostuu tehokkaaksi ja saatavien palvelujen sisällön laatu turvataan. Asiantunteva ratkaisutoiminta edellyttää, että tuomioistuimissa tuomarit jossakin määrin erikoistuvat eri oikeudenalojen mukaan. Hyvin pienissä toimintayksiköissä tämä ei ole mahdollista. Lisäksi käsiteltävät asiamäärät jäävät niissä vähäisiksi eikä tuomarin asiantuntemus siksi kehity yhtä nopeasti kuin hänen käsitellessään enemmän ja monipuolisempia asioita suuremmassa yksikössä.

Yhdeksi toimintastrategiaksi onkin valittu tuomiopiirien yhdistäminen, koska se antaa mahdollisuuden kehittää tuomioistuinten henkilöstörakennetta ja henkilöstön osaamista palvelemaan paremmin kansalaisten oikeusturvatarpeita (s. 29). Käytännön toimenpiteiden tasolla tämän mukaisesti jatketaan ja vauhditetaan pienten käräjäoikeuksien yhdistämistä sekä suunnataan uudelleen tuomarinvirkoja väestökehityksen myötä muuttuvaa kysyntää vastaaviksi. Oikeusturvan alueellinen saatavuus turvataan siitä huolimatta, että tuomioistuinten kiinteä toimipaikkaverkosto harvenee (s. 8 ja 9). Samaan tavoitteeseen on päätyttyä tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea välimietinnössään (KM 2003:1 s. 21).

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea esittää myös, että yhteiskunnassa havaittavan oikeudellistumiskehityksen ja kansalaisyhteiskuntaan kuuluvan perus- ja ihmisoikeuksien täysimittaisen toteutumisen vuoksi tuomioistuinten on tullut aikaisempaa keskeisempi yhteiskunnallinen toimija ja niiden toiminnalta myös odotetaan entistä enemmän ja siltä vaaditaan parempaa laatua (s. 10 ja 11).

Edellä todettuihin tuomioistuinlaitoksen kehittämistavoitteisiin pääsemiseksi on tarpeen lainsäädännössä mahdollistaa se, että käräjäoikeuksien toiminta voidaan viraston sisäisesti järjestää tehokkaasti ja myös tuomiopiirejä voidaan kulloinkin havaittavia yhteiskunnallisia tarpeita vastaavasti tarkistaa. Tähän liittyvät ehdotukset käräjäoikeuden toimimisesta asiaryhmäperustaisina osastoina ja laamannin virkojen järjestelystä käräjäoikeuksia yhdistettäessä.

Kielilain (/2003) esitöissä (HE 92/2002 vp. s. 48 ja 49) asetetaan uuden, perustuslaissa taatut kielelliset oikeuden käytännössä toteuttamaan tarkoitetun lain yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi, että viranomaiset oma-aloitteisesti huolehtisivat yksilön kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Molempien kansalliskielten ja niiden käyttömahdollisuuksien tulee olla näkyvästi esillä virastoissa. On tärkeää, että kansalaisilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää omaa kieltään julkisissa yhteyksissä sekä saada erilaisia palveluja omalla kielellään.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi kärjäoikeuksissa säädettäisiin mahdollisuus perustaa virka-alueeltaan kaksikielisiin kärjäoikeuksiin osastoja erityisesti sen varmistamiseksi, että suomen- ja ruotsinkielinen väestö saa oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Näiden osastojen perustamisesta päättäisi oikeusministeriö. Osasto perustamalla turvattaisiin kansliapalvelujen ja istuntokäsittelyn hoitaminen erityisesti ruotsiksi sellaisissa kärjäoikeuksissa, joiden henkilöstö ei kauttaaltaan hallitse riittävästi molempia kansalliskieliä käytännössä. Osastolle voitaisiin kohdentaa virkoja ja edellyttää niissä syvällisempää taitoa siinä kielessä, jolla osasto on tarkoitettu palvelemaan, kuin kärjäoikeuden muissa viroissa.

Kärjäoikeudessa toimivien lautamiesten turvasta tehtävässä sattuvan tapaturman tai siitä aiheutuvan ammattitaudin varalta ei ole säädetty. Heidän oikeusturvansa varmistamiseksi tässä suhteessa säädettäisiin laissa, että heillä on oikeus saada tällaisesta tapaturmasta tai ammattitaudista korvaus samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturmasta tapaturmavakuutuslain mukaan siltä osalta kuin heille ei samalla perusteella tule muuta korvausta.

Korvauksen suorittaisi valtiokonttori. Lautamiehille maksettavista palkkioista ei kannettaisi erityistä tapaturmavakuutusmaksua vaan menetettäisiin niin kuin eräiden muiden ministeriöiden hallinnonalan vastaavissa tilapäistehtävissä, että valtiokonttori perisi asianomaiselta ministeriöltä, tässä oikeusministeriöltä takautuvasti ne suoritukset, jotka se tapaturman tai ammattitaudin perusteella maksaa.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Lautamiehille suoritettavien tapaturmakorvausten määrä muodostuisi oletettavasti verraten vähäiseksi, muutamia tuhansia euroja vuosittain. Oikeusministeriö on joka tapauksessa ilman lainsäädäntöäkin tarvittaessa suorittanut sopimusperusteisesti nämä korvaukset. Kysymyksessä ei siten olisi varsinaisesti uusi menoerä.

Muilta osin esityksellä ei ole suoranaisia taloudellisia vaikutuksia.

3.2. Organisatoriset vaikutukset

Kärjäoikeuksien toiminta tehostuu, kun tuomioistuimiin perustetaan toimintayksiköiksi osastoja, jotka vastaavat toimintansa järjestämisestä tarkoituksenmukaisesti. Säännösten lisääminen lakiin kärjäoikeuden osastoista edistäisi tätä myönteistä kehitystä, vaikka asiallisesti osastot eivät uutuus olekaan.

Ehdotettavat säännökset laamannin virkojen järjestelystä kärjäoikeuksia yhdistettäessä mahdollistavat kärjäoikeusverkon tarkistukset siitä riippumatta, mikä on tilanne tarkistuksen kohteena olevien kärjäoikeuksien päällikkövirkojen hoitamisen suhteen. Tähän asti on kärjäoikeuksia voitu yhdistää vain silloin, kun yhdistämisessä lakkaavien kärjäoikeuksien laamannin virat ovat tulleet avoimiksi.

3.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Niin kuin 2. jaksossa on todettu, osastojen perustaminen käräjäoikeuksiin palvelujen antamiseksi asiakkaiden omalla kielellä, suomeksi ja ruotsiksi, samanlaisten perusteiden mukaan toteuttaa kummankin kieliryhmän oikeuksia ja turvaa siten heidän yhdenvertaisuuttaan käytännössä.

Nimenomaan virka-alueilla, joilla toiseen kieliryhmään kuuluvaa väestöä on lukumääräisesti vähemmän, osaston perustaminen oikeuspalvelujen antamiseksi tällä kielellä merkitsisi kokennusta nykytilaan verrattuna, jossa tämänkielisten palvelujen käytännön saatavuus ei aina ole ongelmatonta.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriön työryhmässä.

Valmistelussa on kuultu kielellisiä oikeuksia koskevasta ehdotuksesta Svenska Finlands folktingiä sekä lautamiesten tapaturmakorvausasiassa valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, valtiokonttorin sekä lautamiesten etujärjestöjen edustajia. Lisäksi on kuultu käräjäoikeuksien henkilöstön etujärjestöjen ja lakimiesliiton edustajia.

5. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista

Kielellisiä oikeuksia koskevia kansainvälisiä sopimuksia ja velvoitteita on käsitelty yksityiskohtaisesti hallituksen esityksessä uudeksi kielilainaksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi (HE 92/2002 vp. s. 38 – 44). Uudessa kielilaissa on otettu huomioon nämä sopimukset ja velvoitteet.

Käsillä olevan esityksen kannalta, turvattaessa käräjäoikeuden virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan, huomionarvoinen on erityisesti Strasbourgissa 5.11.1992 tehty alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (SopS 23/1998). Peruskirjan määräykset muun muassa turvaavat alueellisen kielen tai vähemmistökielen käytön oikeudenkäyntiasioissa yleisissä tuomioistuimissa (9 artiklan a ja b kohta) ja hallintopalvelujen saatavuuden alueellisella tai vähemmistökielellä (10 artikla). Saattaessaan peruskirjan voimaan Suomi on sitoutunut soveltamaan ruotsin kieleen näitä peruskirjan määräyksiä.

Peruskirjan 10 artiklan 1 kohdan a kohdan ii kohdan mukaan varmistetaan kohtuullisten mahdollisuuksien rajoissa esimerkiksi, että yleisön kanssa yhteydessä olevat viranomaiset käyttävät alueellista kieltä tai vähemmistökieltä asioidessaan henkilöiden kanssa, jotka ottavat heihin yhteyttä näillä kielillä. Artiklan 2 kohdan a kohdan mukaan niissä alue- tai paikallisviranomaisissa, joiden toiminta-alueella asianomaista kieltä käyttävien asukkaiden lukumäärä on riittävä, rohkaistaan käyttämään tai ainakin sallitaan käyttää alueellista tai vähemmistökieltä.

Kielilainsäädäntö turvaa kansalliskielten käytön laajemminkin kuin peruskirjassa edellytetään. Nyt tehtävä ehdotus osastojen perustamiseksi käräjäoikeuksiin suomen- ja ruotsinkielisen väestön palvelemiseksi samanlaisten perusteiden mukaan edistää lisäksi peruskirjan tavoitteiden toteutumista käytännössä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta

1 §. Käräjäoikeuksien tuomiopiirien uudelleenjärjestelyn yhteydessä voi olla tarvetta yhdistää käräjäoikeuksia. Tällöin yhdistettävien käräjäoikeuksien laamannien virat siirtyvät samaan käräjäoikeuteen. Tuloksena käräjäoikeudessa voi olla enemmän kuin yksi laamannin virka. Tilanne on poikkeuksellinen ja ohimenevä, mutta se on tarpeen järjestää lain säännöksiin. Viraston päällikkönä toimisi yksi käräjäoikeuden laamanneista, ja häntä koskisivat laissa tai asetuksessa olevat laamannin tehtäviä koskevat säännökset. Tästä säädettäisiin pykälän uudessa 4 momentissa. Päällikkönä toimiminen koskee hallintoasioita.

Laamannin sijaistamista koskevaa käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 11 §:ää tulisi myös muuttavaksi esityksen liitteenä olevan asetusluonnoksen mukaisesti niin, että työjärjestyksessä määrättäisiin siitä, kuka käräjäoikeuden tuomareista toimii tarvittaessa laamannin lyhytaikaisena sijaisena. Nykyisessä asetuksessa asetetaan tarpeettoman rajoittavasti ensisijaiseksi vaihtoehdoksi, että sijainen olisi virassa vanhin käräjätuomari.

Kun käräjäoikeuksia yhdistetään, yhdistetyn käräjäoikeuden päällikkönä toimivan laamannin viran toimenkuva yleensä muuttuu sen johdosta, että käräjäoikeuden virka-alue laajenee ja henkilöstömäärä kasvaa. Viran menestykselliseen hoitamiseen liittyvä, tuomareiden nimittämisestä annetun lain 11 §:n 3 momentissa säädetty johtamistaitovaatimus näin yleensä kasvaa.

Tilanteen asettamiin uusiin vaatimuksiin varauduttaisiin niin, että oikeusministeriö määräisi, mihin yhdistetyn käräjäoikeuden laamannin viroista liittyy viraston päällikkönä toimiminen. Lain voimaantulosäännöksessä säädettäisiin menettelytavasta, jota noudatetaan virastopäällikkönä toimivan laamannin virkaa ensimmäistä kertaa täytettäessä.

Uuden 4 momentin lisäämisen johdosta pykälän nykyinen 4 momentti siirtyisi 5 momentiksi.

12 a §. Lakiin lisättäisiin säännös lautamiehelle tehtävässään sattuvan tapaturman tai aiheutuvan ammattitaudin korvaamisesta. Yleisperusteluissa on todettu, että tapaturmavakuutuslain säädäntö ei nykyisellään koske lautamiestehtävää. Asiasta tarvitaan siksi erityissäännös.

Säännös kirjoitettaisiin valtiokonttorin lausunnossaan 11.12.2001 esittämin tavoin niin, että lautamiestehtävässä sattuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaudista suoritetaan korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta. Korvausta suoritettaisiin siltä osalta kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen muun lain nojalla. Eli muu lakimääräinen korvaus olisi tässä säädettävään korvaukseen nähden ensisijainen.

Säännös kattaisi tapaturmat, jotka aiheutuvat lautamiehen tehtävän hoitamisesta. Lautamiehen tehtävän piiriin säännöksen tarkoittamassa mielessä kuuluisi hänen osallistumisensa lainkäyttötoimintaan käräjäoikeuden istunnossa ja katselmuksissa. Lisäksi säännös koskisi tehtävästä johtuvia olosuhteita vastaavasti kuin tapaturmavakuutuslain 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään työstä johtuvista olosuhteista. Tyypillinen tapaus olisi matkalla asunnosta oikeuden istuntoon tai takaisin sattunut tapaturma.

Ehdotettava sääntely koskisi vain lautamiehiä mutta ei sen sijaan eri tuomioistuinten asiantuntijajäseniä eikä yleisten tuomioistuinten sotilasjäseniä, sillä he asianomaisten tuomioistuinten jäseninä toimiessaan hoitavat samalla edustamansa tahon antamaa tehtävää ja heidän oikeutensa tapaturmakorvaukseen määräytyy tuon päätoimen puitteissa.

12 b §. Pykälään otettaisiin viittaussäännös, jonka mukaan korvauksen hakemisesta, korvausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasian käsittelystä, puhevallan käyttämisestä, tietojen salassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisesta, oikeudesta tietojen saamiseen, oikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen, muutoksenhaku korvausasiassa annettuun päätökseen, valtiokonttorin takautumisoikeudesta ja aiheettoman korvauksen takaisinperimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa (1343/1988) ja tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetussa laissa (625/1991) säädetään. Mitä näissä laeissa säädetään työntekijästä ja vakuutuslaitoksesta, sovellettaisiin vastaavasti lautamieheen sekä tapaturmavakuutuslain 9 ja 30 §:n säännökset huomioon ottaen valtiokonttoriin. Ehdotettavaa turvaa ei siten järjestettäisi pakollisella vakuutuksella, vaan korvaukset suoritaisi lain perusteella valtiokonttori. Vastaavanlainen viittaussäännös sisältyy äskettäin uudistettuna maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain (1026/1981) 9 §:ään (724/2002).

Korvausvelvollisuuden osalta olisi viittaussäännöksen nojalla voimassa muun muassa, mitä tapaturmavakuutuslain 4 a §:ssä (1642/1992) säädetään toisen henkilön tahallisesta teosta aiheutuneen vamman tai sairauden korvaamisesta. Tällainen teko rinnastettaisiin siten tapaturmaan. Tämä korvausperuste on tarpeen niitä tilanteita varten, joissa lautamies joutuu tehtävässään väkivallan kohteeksi.

Korvauksen määrän perusteena olisi vahingoittuneen henkilön vuosityöansio tapaturmavakuutuslain säännösten mukaisesti. Korvaus ei siten määräytyisi pelkän lautamiespalkkion perusteella, vaan riittävän korvauksen varmistamiseksi huomioon otettaisiin henkilön muukin ansiotulo. Eräissä tilanteissa kuten opiskelijoiden tai muuten tuloja vailla olevien lautamiesten osalta korvauksen perusteena oleva ansio määrättäisiin laskennallisesti niin kuin näitä tapauksia koskien tapaturmavakuutuslaissa säädetään. Lautamiespalkkio otettaisiin myös huomioon korvausmäärää laskettaessa.

Korvausta haettaisiin valtiokonttorilta ja se suoritaisi korvauksen. Oikeusministeriö korvaisi valtiokonttorille, mitä se on suorittanut vahingoittuneelle. Näin lautamiespalkkioista ei perittäisi tapaturmavakuutusmaksua korvauskustannusten etukäteiseksi kattamiseksi. Asiaa on tarkasteltu yleisperustelujen 3. jaksossa.

Viittaussäännöksestä johtuisi vielä, että vahinkoilmoituksen tekisi käräjäoikeus.

Otsikko 18 §:n edellä. Lain 18 – 20 §:n muodostamaan jaksoon sisältyy säännöksiä käräjäoikeudesta viranomaisorganisaationa ja viraston työn järjestämisestä sisäisesti ja suhteessa asiakkaisiin. Jaksoon ehdotetaan uusia säännöksiä käräjäoikeuden osastosta toiminnallisena kokonaisuutena. Nykyisin asiasta on säädetty ainoastaan käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 26 §:n valtuutuslausekkeessa. Sen mukaan käräjäoikeuden jakautumisesta osastoihin tai muihin yksiköihin ja lainoppineiden jäsenten vastuualueisiin voidaan määrätä työjärjestyksestä.

Sen mukaan kuin ehdotettavan 18 a §:n perusteluissa esitetään, käräjäoikeuksien tehokkaan ja tarkoituksenmukaisesti järjestetyn toiminnan sekä virka-alueella asuvien eri kieliryhmien palvelun turvaamiseksi voi olla tarpeen perustaa osastoja. Koska osastoja perustamalla vastataan

oikeudenhoitoa koskevien palvelujen saatavuuden vaatimuksiin, on perusteltua, että kärjäoikeuden osastoista säädetään laissa. Vastaavasti voimassa olevassa laissa on jo säännökset kärjäoikeuden eri paikkakunnilla olevista kanslioista, joita ylläpitämällä puolestaan varmistetaan oikeuspalvelujen alueellinen saatavuus.

Otsikkoa lain 18 §:n edellä ehdotetaan siten täydennettäväksi niin, että siinä mainitaan myös kärjäoikeuden osastot.

18 a §. Pykälässä säädettäisiin osastoista kärjäoikeuden toimintayksikköinä. Mahdollisuus siihen, että kärjäoikeudessa on tällaisia osastoja, todettaisiin *1 momentissa*.

Niin kuin edellä jakson otsikkoa koskevissa perusteluissa on todettu, asiasta ei ole nykyisin säännöksiä laissa vaan ainoastaan kärjäoikeusasetuksen 26 §:ssä valtuutussäännös osastojen perustamisesta työjärjestyksen määräyksellä. Sen sijaan esimerkiksi vakuutusosikeuden osalta säädetään vakuutusosikeuslain (/2003) 9 §:ssä, että vakuutusosikeus toimii osastoihin jakautuneena.

Osastojako on tosiasiasa kärjäoikeuksien toiminnan organisoinnin keskeinen peruste. Suurimmat kärjäoikeudet toimivat vakiintuneesti osastoina. Tätä on selostettu edellä yleisperustelujen 1.1.1. jaksossa. Osastoina toimimisen käytännön merkitykseen nähden ehdotetaan sitä koskeva sääntely otettavaksi lakiin.

Pykälän seuraavissa momenteissa säädettäisiin, missä eri tarkoituksissa kärjäoikeuteen voidaan perustaa osastoja toimintayksiköiksi.

Ensinnä säädettäisiin *2 momentissa*, että osasto voidaan perustaa eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Tällainen osastojako perustuisi käytännössä siihen, että tietyn asiaryhmän asiat käsitellään tietyllä osastolla. Tuomarit saavuttavat oikeudenalalla erityisen asiantuntemuksen. Asiaryhmäkohtaiset menettelytavat ovat myös kansliahenkilöstölle tuttuja. Näin varmistetaan oikeudenalalla syvälliseen tuntemukseen perustuva korkeatasoinen ratkaisutoiminta ja asioiden sujuva käsittely. Osastojako siten edistää perusoikeuksiin kuuluvaa oikeuden saatavuutta.

Kuten nykyisinkin, tällainen osasto tiettyjen asiaryhmien käsittelemiseksi ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi voitaisiin perustaa työjärjestyksen määräyksellä.

Toisena osastojakon perusteena säädettäisiin *3 momentissa*, että osasto voitaisiin myös perustaa sen turvaamiseksi, että kärjäoikeuden tuomiopiirin erikieliset väestöryhmät saavat oikeuspalveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

Säännös varmistaisi, että perustuslain 17 §:ssä perusoikeutena turvatut kielelliset oikeudet, oikeus käyttää omaa kieltä tuomioistuimissa ja suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnalliset tarpeet oikeudenhoidon alalla toteutuisivat samanlaisten perusteiden mukaan. Ehdotettava sääntely myös toteuttaisi kielilain (/2003) 35 §:ssä säädettyä velvollisuutta huolehtia näistä tarpeista.

Kielilain 35 §:n 3 momentissa säädetään asiaan liittyen, että viranomaisten tulee edistää molempien kansalliskielten käyttämistä. Jos olosuhteet sitä edellyttävät, on ryhdyttävä erityistoimenpiteisiin kansalliskieliin liittyvien yhteiskunnallisten tarpeiden turvaamiseksi. Erityisjärjestelyinä säädetään lain 6 §:n 2 momentissa mahdollisuus perustaa viranomaisorganisaati-

oon yksikielisiä yksiköitä tai osastoja kielivähemmistön tarpeita varten. Kieliryhmän palvelukseksi omalla kielellään perustettava osasto ei kuitenkaan olisi tällä tavoin yksikielinen, sillä tarvittaessa, esimerkiksi kun oikeudenkäynnissä on erikielisiä asianosaisia, osastolla käytettäisiin molempia kansalliskieliä.

Osastoja omakielisten palvelujen turvaamiseksi tulisi perustettaviksi erityisesti sellaisissa käräjäoikeuksissa, joiden tuomiopiirin muodostamaan virka-alueeseen kuuluu kuntia, joiden kielellinen jaotus on keskenään erilainen. Virka-alueeseen voi esimerkiksi kuulua kuntia, joiden väestömäärä on vähäinen verrattuna tuomiopiirin muihin osiin, mutta joissa kieliryhmän osuus väestöstä on toinen kuin tuomiopiirin muissa kunnissa. Jotta tällaisella, koko tuomiopiirissä vähemmistöasemassa olevalla kansalliskielellä olisi saatavissa asianmukaista palvelua käräjäoikeudesta, ehdotetaan mahdollisuutta perustaa käräjäoikeuteen osasto tai osastoja niin, että jokin tai jotkin osastoista palvelevat nimenomaan toisella kansalliskielistä.

Osasto antaisi palvelua asianomaisella kielellä kanslia- ja istuntoasioissa. Palvelujen käyttäjien kannalta on tärkeää, että kaikenlaiset yhteydenotot tuomioistuimeen ja sieltä toetetutvat heidän omalla kielellään, myös tiedustelu- ja neuvontaluonteisissa käsittelyvaiheissa.

Tavoitteen toteutumisen varmistamiseksi säädettäisiin, että omakielisten palvelujen turvaamiseksi osaston perustamisesta samoin kuin tällaisen osaston lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Osastoa ei siten perustettaisi tai lakkautettaisi ainoastaan työjärjestyksen määräyksin. Se, että asiasta päättää ministeriö, merkitsisi yhdenvertaista kohtelua samassa tilanteessa oleville kieliryhmille eri käräjäoikeuksien tuomiopiireissä. Järjestelyn tarpeellinen jatkuvuus olisi myös turvattu sillä, että asiasta päättäisi ministeriö eikä kukin käräjäoikeus itsenäisesti.

Momentin viimeisessä virkkeessä säädettäisiin vielä, että osastojaon perustuessa väestön kielellisiin tarpeisiin käräjäoikeuteen voidaan perustaa ja sen sisällä kohdentaa osastoittain virkoja ja niin, että niihin liittyvä vaatimus toisen kotimaisen kielen taidosta on eri kuin käräjäoikeuden muissa viroissa, joissa se määräytyy koko tuomiopiirin kieliolojen mukaan. Virkojen perustamisesta ja kohdentamisesta päättäisi oikeusministeriö, joka myös päättää osaston perustamisesta.

Osaston tuomareilta edellytettäisiin täydellistä taitoa siinä kielessä, jonkakielistä väestöä osasto ensi sijassa palvelee. Näin ollen valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (149/1922) 1 §:n 1 momentin mukaiseksi virka-alueeksi katsottaisiin ne kunnat, joiden kielellistä jaotusta vastaten osasto on perustettu täyttämään noissa kunnissa enemmistöasemassa olevan kieliryhmän oikeudenhoitoon liittyviä tarpeita. Tuomarien kielitaitovaatimuksia koskeva sääntely on kokonaisuudessaan uudisteilla eri hankkeena.

Lautamiehet määrättäisiin istuntoon niin, että heillä on riittävä taito käsiteltävän asian kielessä.

Kansliahenkilöstön osalta ei voimassa olevassa oikeudessa erotella oikeusministeriön hallinnonalan virastojen virkamiesten kielitaidosta annetussa oikeusministeriön päätöksessä (178/1989), kummassa kaksikielisen virka-alueen kielessä hyvää taitoa edellytetään. Asia tulee järjestettäväksi, kun erikseen annettavilla säännöksillä sovitetaan oikeusministeriön hallinnonalan muulta henkilöstöltä kuin tuomareilta vaadittava kielitaito uuden kielilain säännöksiin.

Osaston perustaminen kieliryhmän palvelumiseksi omalla kielellään edistäisi käytännössä mahdollisuutta tuomioistuinharjoitteluun ruotsin kielellä. Jotta notaarit saisivat tuomioistuinharjoittelussa mahdollisimman monipuolisen kuvan koko käräjäoikeuden toiminnasta, notaarin virkoja ei ilmeisesti erikseen kohdennettaisi käräjäoikeuden tällaiselle osastolle.

Silloin kun käräjäoikeudessa toimii 18 a §:n 3 momentissa tarkoitettu osasto palvelujen saamiseksi omalla kielellä, olisi tarkoituksenmukaista, että tällainen osasto käsittelisi ne asiat, joissa tulee käytettäväksi sitä kieltä, jonka taitoa on nimenomaan asianomaisen osaston tuomareilla ja kansliahenkilöstöllä. Perusteet, joilla asian käsittelykieli määräytyy, ilmenevät kielilain 14 – 16 §:stä.

Olisi ilman eri säännöstäkin selvää, että osaston käsiteltäviksi voitaisiin ohjata asia, jonka asianomainen käräjäoikeus on toimivaltainen käsittelemään, riippumatta siitä, missä virka-alueen kunnassa asianosaiset asuvat ja mikä on tämän kunnan kielellinen jaotus. Siten esimerkiksi yksikielisessä kunnassa asuvaa toisen kielistä vastaajaa koskeva asia voitaisiin ohjata osastolle, joka on perustettu palvelujen antamiseksi tällä hänen kielellään. Lisäksi osasto käsittelisi käräjäoikeuden työtilanteen mukaan myös käräjäoikeudessa vireillä olevia muita asioita kuin niitä, joissa käytettäisiin sitä kieltä, jonkakielisen palvelun antamiseksi osasto erityisesti on perustettu.

Osastorajat eivät kuitenkaan estäisi sellaisen ratkaisukokoonpanon muodostamista, että asian edellyttämä erityisasiantuntemus myös turvataan. Näin esimerkiksi pääkäsittely voitaisiin toimittaa niin, että asian osastolla valmistelleen tuomarin lisäksi ratkaisukokoonpanoon kuuluu asiaryhmään perehtynyt tuomari tai perehtyneitä tuomareita muiltakin osastoilta. Kokoonpano muodostettaisiin samanlaista vuorojärjestystä tai muuta määräytymisperustetta noudattaen kuin käräjäoikeuden käsittelemissä asioissa yleensä, jolloin ei myöskään ilmenisi vaaraa siitä, että tietynkieliset asiat aina käsittelee sama tai samat tuomarit.

21 §. Pykälän 1 momenttiin sisältyy valtuutus antaa asetuksella tarkempia säännöksiä lain täytäntöönpanosta. Momentin 1 – 3 kohdassa luetellaan näitä aihepiirejä ja 4 kohdassa mainitaan täydentävästi lain muu täytäntöönpano. Yleisperusteluissa on todettu, että käräjäoikeuksien tuomiopiireistä määrätään nykyisellään valtioneuvoston päätöksellä.

Käräjäoikeusverkon rakenne vaikuttaa oikeudenhoitopalvelujen alueelliseen saatavuuteen. Siksi valtioneuvoston asetus edustaisi asianmukaista säädöstasoa nykyisen oikeusministeriön päätöksen sijasta. Laissa annettaisiin näin valtuutus asetuksella säätää myös käräjäoikeuksien tuomiopiireistä. Tämä valtuutus sisältyisi momentin uuteen 4 kohtaan, jolloin momentin nykyinen 4 kohta siirtyisi 5 kohdaksi. Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä annettaisiin sitten uuden säännöksen nojalla valtioneuvoston asetus, jolla korvattaisiin asiaa koskeva nykyinen oikeusministeriön päätöksen tasolla oleva sääntely.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että käräjäoikeuden työjärjestyksessä määrätään lähemmin työskentelyn järjestämisestä. Asiasta on nykyisin säännöksiä lisäksi 18 §:n 2 momentissa. Osastoa koskevien säännösten lisäämisen jälkeen edellä 18 a §:ssä säännös kuuluu kokonaisuudessaan tähän yhteyteen.

Momentin mukaan työjärjestyksen nimenomaisin määräyksin olisi järjestettävä niin kuin nykyisinkin käräjäoikeuden eri paikkakunnilla sijaitsevien kanslioiden toiminta ja uutena asiana osastojen toiminta silloin, kun käräjäoikeudessa on osastoja. Työjärjestykseen sisällytettäisiin viime mainitussa suhteessa peruste, joilla asiat jaetaan osastojen kesken ja osastojen toimin-

nan järjestämisen perusteet, erityisesti osaston johtajan tehtävät Muista asioista työjärjestyksessä määrättäisiin sikäli kuin tarvetta on.

Osaston johtajana toimivan käräjätuomarin nimittämisestä tehtävään on tarkoitus säätää erikseen tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000).

Säännöksen johdosta tulisi muutettavaksi myös käräjäoikeusasetuksen 26 § niin, että se olisi sopusoinnussa lain ehdotetun säännöksen kanssa. Eesityksen liitteenä olevan asetuksen muutoslunnon mukaan asetuksessa säädettäisiin, että käräjäoikeudella tulee olla työjärjestys ja siinä määrätään työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa ja niistä seikoista, joista määrääminen lain tai asetuksen mukaan kuuluu työjärjestykseen. Näitä seikkoja ovat mahdollinen toimiminen lain 18 a §:n 2 momentissa tarkoitettuina asiaryhmittäisinä osastoina ja asioiden jakautuminen osastojen käsiteltäviksi sekä asetuksen 11 §:n mukaiset määräykset laamannin sijaistamisesta.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan ensi tilassa. Näin mahdollistuvat käräjäoikeusverkon tarkistukset sitä mukaa kuin niihin on tarvetta.

Omakielisten palvelujen antamiseksi perustettavia osastoja koskeva lain 18 a §:n 3 momentti ehdotetaan kuitenkin asiayhteytensä vuoksi tulemaan *2 momentin* mukaisesti voimaan samalla kuin kielilaki eli 1 päivänä tammikuuta 2004.

Jo ennen lain voimaan tuloa voitaisiin voimaantulosäännöksen *3 momentin* mukaan ryhtyä lain täytäntöön panon edellyttämiin toimenpiteisiin. Tämä on tarpeen esimerkiksi virkojen kohdentamiseksi omakielisiä palveluja antamaan perustettavalle osastolle ja yhdistämisen tuloksena muodostettavan käräjäoikeuden päällikkönä toimivan laamannin viran täyttämiseksi ajoissa.

Voimaantulosäännöksen *4 momentissa* säädettäisiin, miten viraston päällikkönä toimivan laamannin virka ensimmäisen kerran täytetään silloin, kun käräjäoikeuteen on lähinnä yhdistämisten vuoksi tullut enemmän kuin yksi laamannin virka. Tämä virka julistettaisiin asianomaisessa käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi noudattaen muuten, mitä tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa, erityisesti sen 11 §:ssä säädetään laamannin viran täyttämisestä. Näin voidaan turvata se, että päällikkövirkaan saadaan sen erityiset kelpoisuusehdot eli johtamistaitovaatimuksen parhaiten täyttävä henkilö. Myöhemmin viran tullessa avoimeksi se julistettaisiin tavalliseen tapaan yleisesti haettavaksi ilman asiaa koskevaa erityissäännöstä.

3. Säättämisyjärjestys

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaisesti lailla turvataan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Julkisen vallan on lainkohdan mukaan muutenkin huolehdittava suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Lakiehdotuksen 18 a §:n 3 momentin säännös osastojen perustamisesta käräjäoikeuksiin palvelujen antamiseksi suomen- ja ruotsinkieliselle väestölle samanlaisten perusteiden mukaan toteuttaa osaltaan perustuslaissa turvattuja kielellisiä oikeuksia käytännössä.

Perustuslain 103 §:n 1 momentin mukaan tuomari voidaan tuomioistuinlaitoksen uudelleenjärjestelyjen yhteydessä siirtää toiseen virkaan. Siirto ei tällöin edellytä asianomaisen tuomarin suostumusta. Perustuslakivaliokunta on erityisesti lausunnoissaan 3/1994 vp. ja 11/1999 vp. todennut, että kuvatussa tilanteessa tuomari voidaan siirtää tarvittaessa muuhunkin kuin tuomarinvirkaan. Tähän nähden laamannin viran siirtoihin käräjäoikeuksia yhdistettäessä ei ole estettä. Kysymys on tuomarin viran siirtämisestä toiseen tuomioistuimeen tuomioistuinlaitosta uudelleen järjesteltäessä.

Laki on säädettävissä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

LAKIEHDOTUS

Laki käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan käräjäoikeuslain (581/1993) 18 §:n 2 momentti,

muutetaan 18 §:n edellä oleva otsikko ja 21 §:n 1 momentin 3 kohta ja 2 momentti sekä

lisätään 1 §:ään uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti (549/1994) siirtyy 5 momentiksi, lakiin uudet 12 a, 12 b ja 18 a sekä 21 §:n 1 momenttiin uusi 4 kohta, jolloin nykyinen 4 kohta siirtyy 5 kohdaksi,

seuraavasti:

1 §.

Jos käräjäoikeudessa on useampi kuin yksi laamannin virka, yhteen niistä kuuluu toimiminen viraston päällikkönä. Mitä laissa tai asetuksessa säädetään laamannista, koskee näissä käräjäoikeuksissa päällikkönä toimivaa laamannia.

12 a §.

Lautamiehen tehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään tapaturmasta. Korvausta suoritetaan siltä osalta kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen muun lain mukaan.

12 b §.

Korvauksen hakemisesta, korvausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasian käsittelystä, puhevallan käyttämisestä, tietojen salassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisesta, oikeudesta tietojen saamiseen, oikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen, muutoksenhausta korvausasiassa annettuun päätökseen, valtiokonttorin takautumisoikeudesta ja aiheettoman korvauksen takaisinperimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa (1343/1988) ja tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutukselta annetussa laissa (625/1991) säädetään. Mitä näissä laeissa säädetään työntekijästä, työnantajasta ja vakuutuslaitoksesta, sovelletaan vastaavasti lautamieheen, käräjäoikeuteen ja tapaturmavakuutuslain 9 ja 30 §:n säännökset huomioon ottaen valtiokonttoriin.

Otsikko 18 §:n edellä: *Käräjäoikeuden kanslia, istuntopaikka ja osastot*

18 a §.

Käräjäoikeudessa voi olla toimintayksikköinä osastoja.

Osasto voidaan perustaa eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettuna osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta määrätään käräjäoikeuden työjärjestyksessä.

Osasto voidaan myös perustaa, jotta turvataan virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tässä momentissa tarkoitettuna osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Osastolle voidaan perustaa ja kohdentaa virkoja, joiden kelpoisuusehtona oleva toisen kotimaisen kielen taitoa koskeva vaatimus on virka-alueeseen kuuluvan jonkin tai kuuluvien joidenkin kuntien kieliolojen johdosta eri kuin käräjäoikeuden muissa viroissa.

21 §. Asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

- 3) käräjäoikeuden lautamiehistä;
- 4) käräjäoikeuksien tuomiopiireistä; sekä
- 5) tämän lain muusta täytäntöönpanosta.

Työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa määrätään lähemmin työjärjestyksessä, jonka vahvistaa käräjäoikeuden laamanni. Jos käräjäoikeudessa on osastoja tai yhtä useampi kanslia, osastoista ja kanslioista ja niiden toiminnan järjestämisestä on määrättävä työjärjestyksessä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Lain 18 a §:n 3 momentti tulee kuitenkin voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

Ennen lain voimaan tuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Lain 1 §:n 4 momentissa tarkoitettu viraston päällikkönä toimivan laamannin virka täytetään ensimmäisen kerran niin, että virka julistetaan käräjäoikeudessa toimivien laamannien haettavaksi ja täytetään noudattaen muuten, mitä tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000) säädetään laamannin virasta.

1.

Laki**käräjäoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan käräjäoikeuslain (581/1993) 18 §:n 2 momentti,
muutetaan 18 §:n edellä oleva otsikko ja 21 §:n 1 momentin 3 kohta sekä
 lisätään 1 §:ään uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti (549/1994) siirtyy 5 momentiksi, la-
 kiin uudet 12 a, 12 b, 18 a ja 18 b § sekä 21 §:n 1 momenttiin uusi 4 kohta, jolloin nykyinen 4 kohta
 siirtyy 5 kohdaksi, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen
 hallintotuomari toimii myös Ahvenanmaan
 käräjäoikeuden käräjätuomarina.

*Jos käräjäoikeudessa on useampi kuin yk-
 si laamannin virka, yhteen niistä kuuluu
 toimiminen viraston päällikkönä. Mitä lais-
 sa tai asetuksessa säädetään laamannista,
 koskee näissä käräjäoikeuksissa päällikkönä
 toimivaa laamannia.*

Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen
 hallintotuomari toimii myös Ahvenanmaan
 käräjäoikeuden käräjätuomarina.

(uusi) 12 a §

12 a §
Lautamiehen tehtävän hoitamisessa sattuneesta tapaturmasta tai siinä saadusta ammattitaudista suoritetaan korvaus valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään työtapaturmasta. Korvausta suoritetaan siltä osalta kuin vahingoittuneella ei ole oikeutta tapaturmavakuutuslain mukaiseen korvaukseen muun lain mukaan.

(uusi) 12 b §

12 b §
Korvauksen hakemisesta, korvausvelvollisuudesta, korvauksesta, korvausasian käsittelystä, puhevallan käyttämisestä, tietojen salassapitovelvollisuudesta ja sen rikkomisesta, oikeudesta tietojen saamiseen, oikeudesta ja velvollisuudesta tietojen antamiseen, muutoksenhausta korvausasiassa annettuun päätökseen, valtiokonttorin takautumisoikeudesta ja aiheettoman korvauksen takaisinperimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä tapaturmavakuutuslaissa, ammattitautilaissa (1343/1988) ja tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta annetussa laissa (625/1991) säädetään. Mitä näissä laeissa säädetään työntekijästä, työnantajasta ja vakuutuslaitoksesta, sovelletaan vastaavasti lautamieheen, käräjäoikeuteen ja tapaturmavakuutuslain 30 §:n mukaisesti valtiokonttoriin.

Käräjäoikeuden kanslia ja istuntopaikka

Käräjäoikeuden kanslia, istuntopaikka ja osastot

Työskentelyn järjestämisestä sellaisessa käräjäoikeudessa, jossa on yhtä useampi kanslia, määrätään työjärjestyksessä.

(uusi) 18 a §

Asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

-
- 3) käräjäoikeuden lautamiehistä; sekä
 - 4) tämän lain muusta täytäntöönpanosta.

Työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa määrätään *tarkemmin käräjäoikeuden laamannin vahvistamassa* työjärjestyksessä.

18 §

(kumotaan)

18 a §

Käräjäoikeudessa voi olla toimintayksiköinä osastoja.

Osasto voidaan perustaa eri lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen ja käsittelyn sujuvuuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitetun osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta määrätään käräjäoikeuden työjärjestyksessä.

Osasto voidaan myös perustaa, jotta turvataan virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Tässä momentissa tarkoitetun osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Osastolle voidaan perustaa ja kohdentaa virkoja, joiden kelppisuusehtona oleva toisen kotimaisen kielien taitoa koskeva vaatimus on virka-alueeseen kuuluvan jonkin tai kuuluvien joidenkin kuntien kieliolojen johdosta eri kuin käräjäoikeuden muissa viroissa.

21 §

Asetuksella annetaan tarkemmat säännökset:

-
- 3) käräjäoikeuden lautamiehistä;
 - 4) käräjäoikeuksien tuomiopiireistä; sekä
 - 5) tämän lain muusta täytäntöönpanosta.

Työskentelyn järjestämisestä käräjäoikeudessa määrätään *lähemmin* työjärjestyksessä, jonka vahvistaa käräjäoikeuden laamanni. *Jos käräjäoikeudessa on osastoja tai yhtä useampi kanslia, osastoista ja kansli-oista ja niiden toiminnan järjestämisestä on määrättävä työjärjestyksessä.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 _____.*

*Lain 18 a §:n 3 momentti tulee kuitenkin
voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.*

*Ennen lain voimaan tuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöön panon edellyttämiin toimen-
piteisiin.*

*Lain 1 §:n 4 momentissa tarkoitettu viras-
ton päällikkönä toimivan laamannin virka
täytetään ensimmäisen kerran niin, että
virka julistetaan käräjäoikeudessa toimivien
laamannien haettavaksi ja täytetään noudat-
taen muuten, mitä tuomareiden nimittämi-
sestä annetussa laissa (205/2000) säädetään
laamannin virasta.*

LIITE**Luonnos valtioneuvoston asetukseksi käräjäoikeusasetuksen muuttamisesta**

Oikeusministerin esittelystä käräjäoikeuslain (582/1993) 21 §:n nojalla
muutetaan käräjäoikeusasetuksen (582/1993) 11 §:n 1 momentti ja 26 § seuraavasti:

11 §. Laamannin ollessa estynyt virkaansa hoitamasta vuosiloman vuoksi tai enintään yhden kuukauden ajan muusta syystä toimii hänen sijaisenaan (*poist.*) työjärjestyksessä sijaiseksi määrätty (*poist.*)tuomari.

26 §. Käräjäoikeudella tulee olla työjärjestys, jossa määrätään työskentelyn järjestämisestä ja siinä lain tai asetuksen mukaan määrättäviksi kuuluvista seikoista.

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .